

ปณิธาน อนุรักษ์

จุลสารเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ

ฉบับที่ 48 เดือนพฤษภาคม 2561

จากใจบรรณาธิการ ภูมิวาริน อนุรักษ์

บทบรรณาธิการ

จากเหตุการณ์พายุโซนร้อน “เซินกา” เคลื่อนตัวผ่านพื้นที่จังหวัดสกลนคร ทำให้อ่างเก็บน้ำห้วยทรายขมิ้น ต่ำบดขมิ้น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เกิดเสียหายชำรุด น้ำในอ่างเก็บน้ำได้ไหลท่วมบ้านเรือนราษฎร พื้นที่ทางการเกษตรได้รับความเสียหาย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีพระราชดำริ เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2560 ที่ผ่านมา ให้สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เร่งดำเนินการแก้ไขปรับปรุงอ่างเก็บน้ำห้วยทรายขมิ้น รวมทั้งได้มีพระราชดำริให้ดำเนินการปลูกหญ้าแฝกรอบอ่างเก็บน้ำห้วยทรายขมิ้น และรอบอ่างเก็บน้ำอื่น ๆ ตลอดจนพื้นที่ที่เหมาะสมต่อไป ซึ่งสำนักงาน กปร. ได้ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาดำเนินการตามพระราชดำริ และเป็นไปตามพระราชปณิธาน **“สืบสาน รักษา ต่อยอด”** ด้วยแล้ว

จุลสารภูมิวารินอนุรักษ์ ฉบับที่ 48 นี้ ได้รับเกียรติจากผู้เชี่ยวชาญด้านอนุรักษ์การฟื้นฟูและจัดการต้นน้ำเขียนบทความเรื่อง **“การขยายพันธุ์แฝกทนร่มด้วยเมล็ด”** นอกจากนี้ มีสรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการ **“การเพิ่มประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริกรมป่าไม้”** ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 และบทความ **“หญ้าแฝก...ก้าวแรกสู่ความพอเพียง”** ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์จำเอยเขียน สร้อยสม ในฐานะเกษตรกรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ จากการนำหญ้าแฝกไปใช้ประโยชน์ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมถึงการประชุมคณะกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ครั้งที่ 1/2561 ซึ่งมี นายดนุชา สินธวานนท์ เลขาธิการ กปร. เป็นประธานการประชุม และการประชุมคณะกรรมการตัดสินโครงการประกวดการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ครั้งที่ 1/2561

ในท้ายนี้ กองบรรณาธิการขอขอบคุณทุกท่านที่ได้ส่งบทความ งานวิจัย ข่าวสาร หรือกิจกรรมความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหญ้าแฝก โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จุลสารภูมิวารินอนุรักษ์ จะเป็นสื่อกลางสำคัญในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ไปสู่ประชาชนอย่างแท้จริง ต่อไป

ภูมิวาริน อนุรักษ์

สารบัญ

4-8

การขยายพันธุ์แฝกพร้อมด้วยเมล็ด

โดย : ประเดิมชัย แสงคู่วังษ์

ผู้เชี่ยวชาญด้านอนุรักษ์การฟื้นฟูและจัดการต้นน้ำ

9-15

การประชุมเชิงปฏิบัติการ

การเพิ่มประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ด้านส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ กรมป่าไม้

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

โดย : สำนักโครงการพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ กรมป่าไม้

16-23 “หญ้าแฝก

...ก้าวแรกสู่ความพอเพียง”

โดย : พการัตน์ ศิริโกด

กองแผนงานและวิเทศสัมพันธ์

สำนักงาน กปร.

24-27

การประชุมคณะกรรมการ

อำนวยการโครงการพัฒนา

และรณรงค์การใช้หญ้าแฝก

อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ครั้งที่ 1/2561

โดย : กลุ่มแผนงาน กองแผนงานและวิเทศสัมพันธ์

สำนักงาน กปร.

28-30

การประชุมคณะกรรมการตัดสินโครงการประกวดการพัฒนา

และรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ครั้งที่ 1/2561

โดย : กลุ่มแผนงาน กองแผนงานและวิเทศสัมพันธ์ สำนักงาน กปร.

การขยายพันธุ์แฝกทนร่มด้วยเมล็ด

โดย : ประเดิมชัย แสงคุ้มษ์
ผู้เชี่ยวชาญด้านอนุรักษ์การฟื้นฟูและจัดการต้นน้ำ

จากการที่ได้มีการเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการ ในหนังสือภูมิวารินอนุรักษ์ฉบับที่ผ่าน ๆ มาว่า หญ้าแฝก พันธุ์ห้วยขาแข้ง เป็นแฝกที่มีความสามารถในการทนร่ม ได้ค่อนข้างสูง โดยสังเกตได้จากการที่ในธรรมชาติที่มี เรือนยอดของต้นไม้ใหญ่ปกคลุม มากถึง 75 เปอร์เซ็นต์ หญ้าแฝกพันธุ์นี้ยังสามารถเจริญเติบโตได้ และเมื่อข้อมูล ทางวิชาการนี้มีการเผยแพร่ออกไปได้มีผู้สนใจที่จะขอ สนับสนุนนำกล้าพันธุ์หญ้าแฝกชนิดนี้ไปใช้ประโยชน์ใน จำนวนที่มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ผลิตกล้าเพื่อรองรับกับความต้องการของประชาชนผลิต กล้าไม่ทัน ทั้งนี้เพราะอัตราการรอดตายของหญ้าแฝกที่เกิด จากการแยกหน่อมาเพาะชำมีค่อนข้างต่ำ ประมาณไม่เกิน 50 เปอร์เซ็นต์หรืออาจต่ำกว่านั้น

เพื่อให้การผลิตกล้าหญ้าแฝกพันธุ์ห้วยขาแข้งมีปริมาณ ที่เพียงพอต่อความต้องการ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จึงได้มอบหมายให้หน่วยจัดการต้นน้ำ ชุนน้ำเย็น อำเภอแม่วงก์ จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเป็น หน่วยงานในพื้นที่ที่เคยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องแฝกทนร่ม พันธุ์ห้วยขาแข้งรับไปพิจารณาดำเนินการขยายพันธุ์ ด้วยวิธีการเพาะเมล็ด เนื่องจากมีข้อมูลทางวิชาการ ที่ดำเนินการโดยกรมพัฒนาที่ดินระบุว่า แฝกพันธุ์ ห้วยขาแข้งสามารถขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดค่อนข้างดี ดังนั้น จึงได้มอบหมายให้หน่วยไปพิจารณาดำเนินการเพื่อให้ได้ ข้อมูลทางวิชาการที่ถูกต้องและพร้อมที่จะนำไปขยายผล ให้กับผู้ที่สนใจในการขยายพันธุ์หญ้าแฝกพันธุ์ทนร่มนี้ ได้ตามความประสงค์ต่อไป

ขั้นตอนและวิธีการที่ใช้ในการขยายพันธุ์

การขยายพันธุ์หญ้าแฝกพันธุ์ห้วยขาแข้งด้วยเมล็ดนั้น จะใช้รูปแบบและวิธีการที่เรียบง่าย ซึ่งประชาชนทั่วไปสามารถนำไปใช้ในพื้นของตนเองได้เช่นเดียวกับการปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานนั่นเอง และมีต้นทุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานไม่มาก เกษตรกรสามารถทำได้เอง โดยมีขั้นตอนง่าย ๆ ดังนี้

1. เตรียมเมล็ดพันธุ์โดยการเก็บเมล็ดจากช่อดอกที่สมบูรณ์โดยการห่อหุ้มด้วยผ้าขาวบางหรือตาข่ายพลาสติก ร่อนเมล็ดเริ่มแก่เต็มที่ซึ่งหญ้าแฝกพันธุ์ห้วยขาแข้ง เมล็ดจะแก่ในราวเดือนสิงหาคม

2. นำช่อดอกที่แก่เต็มที่มาผึ่งแดดประมาณ 2-3 วัน แล้วทำการแยกเมล็ดออกจากช่อดอก เก็บใส่ภาชนะไว้รอเพาะชำในแปลงเพาะต่อไป (จากการนับเมล็ดพันธุ์พบว่า ใน 1 กรัมจะมีเมล็ดเฉลี่ย 1,700 เมล็ด คิดเป็นกิโลกรัม จะพบว่ามีเมล็ดถึง 1.7 ล้านเมล็ด ซึ่งใกล้เคียงกับข้อมูลของประเทศจีน ที่พบว่าหญ้าแฝก หนึ่งกิโลกรัม จะมีเมล็ดประมาณ 1.6 ล้านเมล็ด)

3. เตรียมแปลงเพาะเมล็ดโดยยกร่องดิน ทำเป็นแปลงขนาด 1x2 เมตร หรือถ้าต้องการให้มีปริมาณกล้ามาก ๆ อาจทำเป็นแปลงที่มีขนาดใหญ่กว่านี้ได้ เช่น 1x3 หรือ 1x5 เมตร ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการผลิตกล้าเป็นสำคัญ

▲ ทำการย้ายชำลงถุงดำเมื่อกล้าหว่านแผก
มีความสูง 5 เซนติเมตร

4. หว่านเมล็ดหญ้าแฝกกระจายให้ทั่วแปลงแล้วกลบด้วยขี้เถ้ากลบทับบาง ๆ จากนั้นคลุมด้วยใบหญ้าแฝกแห้งรดน้ำเข้าเย็นเป็นเวลาเจ็ดวัน เมล็ดก็จะเริ่มงอกเป็นกล้าเล็ก ๆ ให้เห็น

หมายเหตุ : ก่อนหว่านเมล็ดจะต้องคลุกเคล้าด้วยยากันมดและแมลง เพื่อป้องกันมิให้มดและแมลงมาคาบเอาเมล็ดไปกิน ซึ่งจะช่วยให้ได้ผลผลิตกล้าดียิ่งขึ้น

5. หลังจากเมล็ดเริ่มงอกแล้วให้นำใบหญ้าแฝกแห้งที่คลุมไว้ในตอนแรกออก และคอยหมั่นติดตามการเจริญเติบโตจนกล้าสูงประมาณ 5 ซม. ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วจะใช้เวลาประมาณ 45 วัน จึงทำการย้ายกล้าไปปลูกในถุงดำต่อไป

6. การเตรียมถุงเพาะชำ จะใช้ถุงดำ ขนาด 4×6 ซม. ใส่ดินที่มีส่วนผสมของหน้าดิน, ทราย และขี้เถ้ากลบในอัตราส่วน 1:2:1 เช่นเดียวกับการเตรียมดินเพาะชำกล้าไม้ทั่ว ๆ ไป

7. เมื่อย้ายชำแล้วให้หมั่นดูแลให้น้ำตามปกติวันละครั้ง รอนกล้าโต ความสูงประมาณ 30 ซม. ซึ่งใช้เวลาประมาณ 90 วัน โดยรวมนับตั้งแต่เริ่มเพาะเมล็ด เป็นต้นมา กล้าในถุงเพาะชำจะมีจำนวนหน่อเฉลี่ยอยู่ที่ 5 หน่อโดยประมาณ ซึ่งพร้อมที่จะนำไปปลูกในพื้นที่ได้ต่อไป

8. การย้ายกล้าลงไปปลูกในพื้นที่จะใช้หลักในการปลูก เช่นเดียวกับการปลูกแฝกทั่วไป คือใช้ระยะปลูกที่ 10 ซม. ซึ่งจะช่วยให้เกิดแนวกำแพงที่มีชีวิตได้ทันในหนึ่งฤดูการ เป็นผลดีต่อการป้องกันการชะล้างพังทลายหน้าดินได้เป็น

อย่างดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกในพื้นที่ที่มีความลาดชันค่อนข้างสูง

9. การดูแลบำรุงรักษาหลังการปลูกให้ทำเช่นเดียวกับการปลูกหญ้าแฝกทั่วไป ทั้งนี้ในช่วงแรกของการปลูกลงดิน ซึ่งจะต้องมีความชื้นอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 15 วัน เพื่อให้รากหญ้าแฝกสามารถเจริญลงดินใหม่ได้ ซึ่งโดยหลักแล้วจะปลูกกันในช่วงต้นฤดูฝนประมาณเดือน พฤษภาคม - มิถุนายนจากนั้นให้หมั่นตัดใบ ให้เหลือความยาวประมาณ 30 ซม. ทุก ๆ 2-3 เดือนเพื่อช่วยเร่งให้มีการแตกหน่อขยายเป็นกอได้เร็วยิ่งขึ้น

▲ อายุกล้า 60 วัน

▲ อายุกล้า 75 วัน

▲ อายุกล้า 90 วัน ความสูง 30 ซม.
พร้อมจะนำไปปลูกในพื้นที่

ในปัจจุบัน ได้มีการติดตามการเจริญเติบโตของกล้าหญ้าแฝกที่นำไปปลูกในพื้นที่จริง เปรียบเทียบกันระหว่างกล้าหญ้าแฝกที่ได้จากการแยกหน่อ และกล้าที่ได้จากการเพาะเมล็ดว่า มีอัตราการเจริญเติบโตทั้งด้านความสูง จำนวนหน่อในแต่ละกอแตกต่างกันอย่างไร เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการนำไปขยายผลในโอกาสต่อไป และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ จึงได้จัดทำแปลงปลูกเป็น 3 ซ้ำ เพื่อหาค่าเฉลี่ยที่สามารถเป็นตัวแทนที่น่าเชื่อถือได้ โดยจะทำการบันทึกข้อมูลต่อเนื่องไปเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี ซึ่งโดยปกติแล้วหญ้าแฝกจะเจริญเติบโตเป็นกอที่สมบูรณ์เต็มที่ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว

ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้นำมาเสนอในครั้งนี้ได้จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ดำเนินการของหน่วยจัดการขุนน้ำเย็น อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งผู้เรียบเรียงต้องขอขอบคุณ คุณยุทธนา ดีสวน หัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำขุนน้ำเย็น และเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่มีส่วนช่วยในการรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่องและรายงานความก้าวหน้ามาให้ทราบโดยตลอด และคงต้องร่วมกันทำงานต่อไป เพื่อให้ภารกิจเรื่องการขยายพันธุ์หญ้าแฝกด้วยเมล็ดสัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติและสามารถนำไปใช้ได้จริงในอนาคต

การประชุมเชิงปฏิบัติการ

“การเพิ่มประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน
ด้านส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ
กรมป่าไม้” ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561
โดย : สำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ กรมป่าไม้

กรมป่าไม้ เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้ร่วมสนองงานพระราชดำริอย่างต่อเนื่อง โดยมีภารกิจในการบริหารจัดการ อนุรักษ์ ป่าไม้ ดูแลรักษา ตลอดจนส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนเพื่อสร้างความสมดุลของระบบนิเวศ ภายใต้แผนบูรณาการและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น และสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างเกื้อกูลและยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการดำเนินงานในด้านการฟื้นฟูสภาพป่าและการพัฒนาคุณภาพชีวิตดังกล่าว กรมป่าไม้ ได้น้อมนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในการปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ที่ได้พระราชทานไว้มาดำเนินการร่วมด้วย เพื่อให้หญ้าแฝกช่วยยึดและปกคลุมดิน ซึ่งระบบราก

ของหญ้าแฝกทำหน้าที่เปรียบเสมือนกำแพงใต้ดินที่มีชีวิต ที่ช่วยยึดและเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับดิน โดยดำเนินการปลูกหญ้าแฝก ใน 4 รูปแบบ ได้แก่

1. การปลูกหญ้าแฝกร่วมกับแปลงฟื้นฟูสภาพป่า
2. การปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่ลาดชันและพื้นที่เสี่ยงต่อการชะล้างพังทลายของหน้าดิน
3. การส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกในแปลงที่ทำกินของราษฎร
4. การส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกเพื่อเป็นแปลงสาธิตและแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนและผู้สนใจทั่วไปให้เห็นประโยชน์และคุณค่าของหญ้าแฝก เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และการรณรงค์การใช้หญ้าแฝกให้เป็นไปอย่างแพร่หลาย

▲ นายผจญ ลิทธิกัน ผู้อำนวยการสำนักโครงการพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ ประธานเปิดการประชุมฯ

โดยในช่วงระหว่างวันที่ 6-7 มีนาคม 2561 กรมป่าไม้ ได้ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) กำหนดจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ “การเพิ่มประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ กรมป่าไม้” ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ณ ศูนย์เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาดูงานในพื้นที่ศูนย์ส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านรณรงค์ส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกของกรมป่าไม้ ได้รับทราบกรอบแนวทางปฏิบัติตามแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2560-2564) และได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวิชาการ และเพิ่มทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงาน

▲ การบรรยายจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านหญ้าแฝก

ตลอดจนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานระหว่างกัน เพื่อพัฒนางานด้านรณรงค์ส่งเสริมการใช้หญ้าแฝก ของกรมป่าไม้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีเจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงานเข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการและศึกษาดูงาน ในครั้งนี้ จำนวนทั้งสิ้น 50 คน

การประชุมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ กรมป่าไม้ได้รับเกียรติ จากสำนักงาน กปร. และผู้ทรงคุณวุฒิด้านหญ้าแฝก มาบรรยายถ่ายทอดองค์ความรู้ และประสบการณ์การ ดำเนินงานด้านหญ้าแฝก ซึ่งมีหัวข้อการบรรยาย ดังนี้

1. การบรรยายหัวข้อ *“ความสำคัญและการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก”* โดย นางสาวศรีนิตย์ บุญทอง ที่ปรึกษาสำนักงาน กปร. คณะอนุกรรมการด้านวิชาการ และติดตามประเมินผล

2. การบรรยายหัวข้อ *“แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”* โดย นางสาวถกพลวรรณ ไกรสรกุล ที่ปรึกษาด้านการประสานงานโครงการ สำนักงาน กปร.

3. การบรรยายหัวข้อ *“การประยุกต์ใช้ประโยชน์จากระบบวิธีหญ้าแฝกในการป้องกันการชะล้างพังทลายและเสริมเสถียรภาพเชิงลาดในงานวิศวกรรม”* โดย

นายสุรพล สงวนแก้ว คณะอนุกรรมการด้านวิชาการและติดตามประเมินผล

4. การบรรยายหัวข้อ *“การประยุกต์ใช้หญ้าแฝกกับงานด้านป่าไม้”* โดย นายประเดิมชัย แสงคุ้มวงศ์ คณะอนุกรรมการด้านวิชาการและติดตามประเมินผล

5. การบรรยายหัวข้อ *“การใช้ประโยชน์หญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำในประเทศไทย” “พันธุ์หญ้าแฝกที่เหมาะสมกับพื้นที่ภาคต่าง ๆ” และ “การขยายพันธุ์และการเตรียมกล้าหญ้าแฝก”* โดย นายพิทยากร ลี้มทอง คณะอนุกรรมการด้านวิชาการและติดตามประเมินผล

▼ การศึกษาดูงาน ณ ศูนย์ส่งเสริมการใช้หญ้าแฝก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ซึ่งผลการประชุมและองค์ความรู้ที่ได้รับ ตลอดจนข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนางานด้านส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริของหน่วยงานกรมป่าไม้ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และสอดคล้องตามแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2560-2564) เพื่อสนองพระราชดำริในการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการดำเนินการส่งเสริม ขยายผล และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การใช้หญ้าแฝกให้เป็นไปอย่างแพร่หลายต่อไป

สำหรับท่านที่สนใจต้องการศึกษารายละเอียด
ในแต่ละหัวข้อการบรรยายสามารถดาวน์โหลด
งานนำเสนอ (Powerpoint) ประกอบการบรรยาย
ได้ตาม QR Code ด้านล่างนี้

“หญ้าแฝก

...ก้าวแรกสู่ความพอเพียง”

โดย : ผการัตน์ ศิริโกศ

กองแผนงานและวิเทศสัมพันธ์ สำนักงาน กปร.

“
พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน
บนเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม
”

การดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งที่ทุกคนคงเคยได้ยินได้เรียนกันมาทุกคนแล้ว แต่ก็ยังมีผู้คนมากมายที่หลงไปกับสังคมทุนนิยม ถูกบีบบังคับขึ้นาโดยสภาพแวดล้อมรอบด้านให้สนองความต้องการอย่างเกินพอดี เกิดการใช้จ่ายอย่างเกินตัว มีน้อยใช้มาก นำพาปัญหาหนี้สินมาให้ปวดหัวร้อนใจไม่รู้จบ ถ้าพูดถึงบุคคลผู้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ด้วยการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เริ่มจากการเป็นเกษตรกรธรรมดา มีหนี้สิน จนกระทั่งวันหนึ่งได้มีโอกาสเข้ารับการอบรมจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และได้รับการส่งเสริมให้นำหญ้าแฝกมาปลูกในพื้นที่ดินดานที่พืชเจริญเติบโตได้ยาก “จำเอกเขียน สร้อยสม” หรือที่เราเรียกว่า “ลุงเขียน” พบว่าพื้นที่ปลูกหญ้าแฝกกับพื้นที่ที่ไม่ได้ปลูกหญ้าแฝกมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดด้วยประสิทธิภาพรากที่สามารถเจริญในแนวตั้ง หยั่งลงไปดินที่แข็งคล้ายปูนซีเมนต์ ทำให้การดูดบ่อน้ำเป็นไปอย่าง

▲ ลักษณะดินในพื้นที่ของคุณลุงเจียน
ซึ่งมีลักษณะเป็นดินดาน

ราบรื่น และยังทำให้แปลงนาข้าวมีผลผลิตเพิ่มขึ้น 30% ซึ่งขณะ
นั้นเอง คุณลุงยังมีความรู้เรื่องหญ้าแฝกอย่างจำกัด ต่างจาก
ทุกวันนี้ที่มีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาเครือข่ายคนรักฯแฝกระดับ
ประเทศ

“ปลูกข้าวยังไม่พอแตกปลูกแฝกจะแตกอะไร” จะถูกนำ
กลับมาพูดถึงเสมอ เมื่อเริ่มส่งเสริมให้เกษตรกรรายอื่นๆ ใช้หญ้า
แฝกในพื้นที่การเกษตร นอกจากเป็นประโยชน์ล้นจ่อแล้วคุณลุง
เจียนบอกว่า **“ที่บอกว่าปลูกแฝกแล้วกินไม่ได้ ก็เป็นเรื่องจริง
แต่ประโยชน์ที่ได้จากแฝกนั้นมากมายมหาศาล คนที่ไม่รู้จริง
ก็พูดได้ ถ้าคนรู้จริงคงไม่กล้าพูดแบบนี้หรอก”**

ตลอดระยะเวลา 20 ปี จากจุดเริ่มต้นตรงนั้น คุณลุงเจียน
ได้รับเอาความรู้ทุกอย่างมาลองประยุกต์ใช้ทั้งการปลูกหญ้าแฝก
ล้อมรอบไม้ผลเพื่อกักเก็บน้ำให้มีความชุ่มชื้นนานขึ้น สร้างภูมิคุ้มกัน
โดยเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การมี
สระน้ำใหญ่ 4 สระ ร่องสวน 15 ร่อง เน้นให้น้ำใช้ในการ
ทำเกษตรในหน้าแล้ง ทำการปลูกพืชอย่างหลากหลายกว่า
30 ชนิด ในพื้นที่ 20 ไร่

▲ การปลูกหญ้าแฝกริมสระน้ำ

▲ ปลูกหญ้าแฝกเป็นวงกลมล้อมรอบไม้ผล

เมื่อฤดูน้ำหลากมาถึงยังมี ต้นมะพร้าว ต้นกล้วยที่ยังอยู่รอดได้ คุณลุงเขียนกล่าวว่า **“น้ำไม่ค่อยเวลาเรา ภัยธรรมชาติก็ไม่ค่อยเวลาเรา แผลงก็เช่นกัน”** ด้วยความรู้ที่มี จึงได้นำพืชสมุนไพรต้นหางไหลขาว มาใช้ในการป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูพืชโดยไม่พึ่งพาสารเคมี และประมาณตนโดยตัดสินใจไม่ทำฟาร์มปศุสัตว์เพราะประเมินแล้วว่าไม่สามารถดูแลได้ดีพอ ใช้เงินจากการขายผลผลิตทางการเกษตรอื่นไปซื้อหาเอาได้

เมื่อถามถึงเคล็ดลับในการประสบความสำเร็จอย่างทุกวันนี้ คุณลุงเขียนตอบทันทีเลยว่า **“ใจ”** พร้อมขยายความว่า **ใจเป็นสิ่งสำคัญ** ใช้คำพูดเพื่อเป็นกำลังใจเท่านั้น ไม่ใช่คำพูดเพื่อกระทบจิตใจใคร ด้วยคุณลุงเขียนมีหน้าที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรรายอื่นในฐานะเกษตรกรต้นแบบ ซึ่งคุณลุงเขียนได้ให้นิยามความพอเพียงในแบบของคุณลุงคือ

“

การละกิเลสทางและวัตถุนำให้ได้
กิเลสทางคือความโลภ ความโกรธ
ความหลง วัตถุนำคือตัวที่เกิดการ
สัมผัสจากภายนอกภายในกับภายนอก
ตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น
ลิ้นได้รส และกายได้สัมผัส สำคัญที่
“ใจ” ถ้าเราหยุด **“ใจ”** ได้ ให้ **“ใจ”**
ได้รู้จักความพอเพียง สิ่งที่เราได้สัมผัส
ก็สามารถหยุดได้ เท่ากับเราสามารถ
อดรู้ไว้ในตัวเราได้

”

ปัจจุบันในวัย 74 ปี คุณลุงเจียนยังสามารถเข้าสวนเพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิต
“มะนาวแป้นพวง” จำนวน 400 ต้นได้ทุกวัน มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง
 และทำหน้าที่เผยแพร่องค์ความรู้ในฐานะเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จต่อไป

การประชุมคณะกรรมการอำนวยการ
โครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ครั้งที่ 1/2561

โดย : กลุ่มแผนงาน
กองแผนงานและวิเทศสัมพันธ์
สำนักงาน กปร.

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เมื่อวันอังคารที่ 23 มกราคม 2561 สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ได้จัดการประชุมคณะกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ครั้งที่ 1/2561 ณ ห้องประชุม 201 อาคารสำนักงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดย นายดนุชา สินธวานนท์ เลขาธิการ กปร. ได้รับมอบหมายจาก นายจรัสธาดา กรรณสูต องคมนตรี ประธานคณะกรรมการอำนวยการ ให้ดำเนินการประชุม ในฐานะประธานการประชุม โดยมีกรรมการซึ่งเป็นผู้แทนจากส่วนราชการต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่ เข้าร่วมประชุมสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง นายจรัสธาดา กรรณสูต องคมนตรี เป็นประธานกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และนายกรัฐมนตรี ประธานกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ลงนามในคำสั่งคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ 6/2560 ลงวันที่ 22 กันยายน 2560 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งประกอบด้วย 3 คณะ ดังนี้

1. คณะกรรมการอำนวยการ
โครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

2. คณะอนุกรรมการด้านวิชาการ
และติดตามประเมินผล

3. คณะอนุกรรมการด้านส่งเสริม
ขยายผล เผยแพร่และประชาสัมพันธ์

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริเกี่ยวกับ
หญ้าแฝก ดังนี้

เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2560
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำริ
ให้สำนักงาน กปร. และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง
เร่งดำเนินการแก้ไขปรับปรุงอ่างเก็บน้ำ
ห้วยทรายขมิ้น ซึ่งได้รับผลกระทบจาก
เหตุการณ์พายุโซนร้อน “เซินกา” เคลื่อนตัว
ผ่านพื้นที่จังหวัดสกลนคร ทำให้อ่างเก็บน้ำ
ห้วยทรายขมิ้น ดาบสขมิ้น อำเภอมือง จังหวัด
สกลนคร ชำรุด น้ำในอ่างได้ไหลท่วมบ้านเรือน
ราษฎร และพื้นที่ทางการเกษตรได้รับความ
เสียหาย รวมทั้งได้มีพระราชดำริ
ให้ดำเนินการปลูกหญ้าแฝกรอบอ่างเก็บน้ำ
ห้วยทรายขมิ้น และรอบอ่างเก็บน้ำอื่น ๆ
ตลอดจนพื้นที่ที่เหมาะสมต่อไป ซึ่งสำนักงาน
กปร. ได้แจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ
เกี่ยวกับการปลูกหญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ
ดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว

ผลการดำเนินงานในภาพรวมปีงบประมาณ 2560

1. ด้านอำนวยการโครงการ

สำนักงาน กปร. ในฐานะผู้ประสานงานหลักในการดำเนินงานโครงการ ได้รับมอบหมายให้จัดการประชุม คณะกรรมการอำนวยการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปีละ 2 ครั้ง เพื่อให้ที่ประชุมรับทราบผลการดำเนินงาน ทั้งด้านวิชาการ และส่งเสริมขยายผล พร้อมทั้งเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โดยการดำเนินงานโครงการฯ จะอยู่ภายใต้กรอบ ของแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งปัจจุบันดำเนินงานตามแผนแม่บท ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งทุกหน่วยงานจะต้องยึดถือปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้อง ประสานและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. ด้านวิชาการและติดตามประเมินผล

ในปีงบประมาณ 2560 คณะอนุกรรมการด้านวิชาการและติดตามประเมินผล ได้ติดตามความก้าวหน้า การดำเนินงานพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกฯ รวม 4 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 12 - 14 กรกฎาคม 2560 ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี

ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 7 - 9 สิงหาคม 2560 ในพื้นที่จังหวัดน่าน

ครั้งที่ 3 ระหว่างวันที่ 13 - 15 กันยายน 2560 ในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดชุมพร

ครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 10 - 12 ตุลาคม 2560 ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดนครพนม

ทั้งนี้ จากการไปติดตามผลการดำเนินงาน คณะอนุกรรมการด้านวิชาการและติดตามประเมินผลได้มีข้อคิด เห็น/ข้อเสนอแนะหลายประการ เช่น ในพื้นที่ที่มีความลาดชันควรปลูกหญ้าแฝกซ่อมแซมช่องว่างที่หายไปในพื้นที่ เพื่อ เป็นการป้องกันดินถล่มอย่างมีประสิทธิภาพ ควรเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ให้ประชาชนรับช่วงขยายพันธุ์ กล้าหญ้าแฝกต่อไป และเห็นควรจัดการฝึกอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านหญ้าแฝกในระดับพื้นที่ให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปลูกแฝก การใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. ด้านการส่งเสริม ขยายผล และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

การปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำในประเทศเริ่มเมื่อปี 2534 ซึ่งการเก็บข้อมูลการปลูกหญ้าแฝก เพื่อส่งเสริมขยายผลในพื้นที่ทั่วประเทศ ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2554-2560 แบ่งเป็นรายภาค ได้ดังนี้ ภาคเหนือปลูก ร้อยละ 37.89 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือปลูก ร้อยละ 23.15 ภาคกลางปลูก ร้อยละ 21.77 ภาคใต้ปลูก ร้อยละ 17.19 จำนวนกล้าหญ้าแฝกที่ปลูก รวมทั้งสิ้น 1,163,268,350 กล้า ใช้ประโยชน์ในการป้องกันตะกอนดินทับถมแหล่งน้ำ การป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน การขยายพันธุ์/แปลงสาธิต และการปรับปรุงบำรุงดิน/รักษาความชื้นในดิน ตามลำดับ (ที่มา: ข้อมูลประมวลผลจากระบบ VGT กรมพัฒนาที่ดิน)

ในปีงบประมาณ 2561 นายกรัฐมนตรี ประธาน กปร. ได้อนุมัติงบประมาณโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้แก่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 4 หน่วยงาน รวม 2 แผนงาน ดังนี้

1. แผนงานด้านการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ ดำเนินงานโดย

- โครงการพัฒนาอ้อยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พื้นที่ดำเนินงาน อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา
- กรมป่าไม้ ดำเนินงานในพื้นที่ ศูนย์ส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบูรณ์ ศูนย์ส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร และ ในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภาคเหนือ ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ และภาคกลาง
- กรมชลประทาน ดำเนินการในพื้นที่กรมชลประทานทั่วประเทศ
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ดำเนินการในพื้นที่ 46 แห่ง เช่น ศูนย์บริหารจัดการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกด้านป่าไม้ที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์บริหารจัดการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกด้านป่าไม้ที่ 2 จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น

2. แผนงานโครงการศึกษาการป้องกันดินถล่ม ดำเนินงานโดย

- กรมป่าไม้ ในพื้นที่บ้านต้นขุ่น ตำบลน้ำไผ่ อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุดรธานี

การประชุมคณะกรรมการตัดสินโครงการประกวดการพัฒนา และรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ครั้งที่ 1/2561

โดย : กลุ่มแผนงาน กอวแผนงานและวิเทศสัมพันธ์ สำนักงาน กปร.

เมื่อวันอังคารที่ 22 พฤษภาคม 2561 บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้จัดการประชุม คณะกรรมการโครงการประกวดการพัฒนาและรณรงค์ การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ครั้งที่ 1/2561 ณ ห้องประชุม 201 อาคารสำนักงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยมี ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา เป็นประธานการประชุม พร้อมด้วย นายดนุชา สินธวานนท์ เลขาธิการ กปร. ผู้บริหาร บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ดร.ณรงค์ โฉมเฉลา ผู้แทนกรมพัฒนาที่ดิน และเครือข่ายอนุรักษ์แฝก ระดับประเทศ โดยสรุปสาระสำคัญดังนี้

โครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภายใต้ความร่วมมือของมูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

(สำนักงาน กปร.) กรมพัฒนาที่ดิน และบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) มีการดำเนินงานในปี 2560 ประกอบด้วย 4 โครงการ ดังนี้

1. โครงการประกวด “การพัฒนาและรณรงค์ การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ได้แก่ ประเภตส่งเสริมการปลูกและขยายผล และประเภตส่งเสริมหัตถกรรมผลิตภัณฑ์จากใบหญ้าแฝก ครั้งที่ 1-10 ปี 2549-2560 : สรุปจำนวนผู้ที่ได้รับรางวัลมีทั้งสิ้น 650 รางวัล

2. โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากใบหญ้าแฝก : ได้แก่ การอบรมวิทยากรกลุ่มฝีมือแรงงานผลิตภัณฑ์ วิทยากรที่ผ่านการอบรมขยายผลการอบรมพัฒนาฝีมือแรงงานหัตถกรรมขยายผลในพื้นที่ การจัดจำหน่าย ผลิตภัณฑ์จากใบหญ้าแฝก

3. โครงการเครือข่ายคนรักซ์แฟก : จากปี 2552 ถึงปี 2560 โครงการเครือข่ายคนรักซ์แฟกมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 9,759 คน และในปี 2561 มีสมาชิกจำนวน 10,015 คน ซึ่งมีสมาชิกเพิ่มขึ้นจำนวน 256 คน

4. โครงการประยุกต์ใช้หญ้าแฝกร่วมกับวิถีกลและพืชอื่นเพื่อป้องกันภัยดินถล่ม : ได้มีการจัดทำชุดความรู้การประยุกต์ใช้หญ้าแฝกร่วมกับพืชอื่นเพื่อป้องกันภัยดินถล่ม โดยมีพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล 4 ประเภท คือ พื้นที่ภูเขาลาดชันสูง พื้นที่ภูเขาลาดชันสูง ริมฝั่งน้ำ พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำ แหล่งน้ำ และพื้นที่ชายฝั่งทะเล

ทั้งนี้ ในการจัดการประกวดฯ ในปีนี้ได้ดำเนินการเป็นครั้งที่ 11 แล้ว จะมีการปรับปรุงคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และโครงสร้างของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเพิ่มเติมรางวัลที่จะมอบให้แก่ผู้ที่ได้รับคัดเลือก พร้อมทั้งมีการดำเนินการที่จะให้โครงการเกิดความยั่งยืนต่อไป

การส่งข้อมูล เผยแพร่ประชาสัมพันธ์

ส่งมาที่ กองบรรณาธิการจุลสารภูมิวารินอนุรักษ์ กองแผนงานและวิเทศสัมพันธ์

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
(สำนักงาน กปร.)

อาคารสำนักงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เลขที่ 2012 ซอยอรุณอมรินทร์ 36 ถนนอรุณอมรินทร์

แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร 10700

โทรศัพท์ 0 2447 8500 ต่อ 234 โทรสาร 0 2447 8543

E-mail : rdpb.pl2@gmail.com

หรือ : สำนักงานวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2003/61 ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร

กรุงเทพมหานคร 10900

โทรศัพท์ 0 2941 2924 โทรสาร 0 2579 1565

E-mail : ord_1_ddd@hotmail.com

คณะผู้จัดทำ

ประธานที่ปรึกษา

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล

ที่ปรึกษา

นายดนุชา สินธวานนท์

นายปวีตร นวมะรัตน์

บรรณาธิการ

นางสุพร ตรีนรินทร์

กองบรรณาธิการ

ดร.ณรงค์ โฉมเฉลา

นายประเดิมชัย แสงคุ้มวงศ์

นางกิตติมา ศิวาทิตย์กุล

นางสาวภรภัทร นพมาลัย

นางสาวผการัตน์ ศิริโชค

นางสาวศรีนิตย์ บุญทอง

นางสาวถกวรรณ ไกรสรกุล

นางสาวศิษฐ์กร ตันกำแพง

ดร.วีระชัย ณ นคร

นายสุรพล สงวนแก้ว

นางพินทิพย์ ธิติโรจนะวัฒน์

นางสาวกมลภา วัฒนประพัฒน์

นางสาวกัญทิมา แสงเนาวรัตน์

นางสุวรรณา พาศิริ

ดร.พิทยากร ลิ้มทอง

รศ.ฉลองชัย แบบประเสริฐ

นายอาทิตย์ สุขเกษม

นางสาวอิสริยา มีสิงห์

นายกอบลาภ รัตนเรืองชัย

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์เทพปัญญาวิสัย โทร. 0 2455 9468-70 โทรสาร 0 2455 9472

จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

ISSN : 0859-8886

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)

อาคารสำนักงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เลขที่ 2012 ซอยอรุณอมรินทร์ 36 ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร 10700

โทรศัพท์ 0 2447 8500 ต่อ 234 โทรสาร 0 2447 8543